

מראי מקומות - בבא קמא מ"ח

ולכן חייב אפי' בסופו באונס, משא"כ אם הכניסו ברשות, יהי' פטור על חפירת בורות וכו', כיון דאנוס הוא [ומשמע דתחלתו בפשיעה הוא גופא מה שהכניסו שלא ברשות, וצ"ע בזה].

(ו) **בעל השור חייב בנזקי חצר - פי' הר"י מלונל,** דהיינו ההפסד דמים שנפסד הקרקע מחמת החפירות. אולם ע' **בחזון איש** (ב"ק ו', ג') דמשמע דצריך לשלם בשביל תיקון השדה, כיון שעומד לתיקון.

(ז) **ובעל חצר חייב בנזקי הבור - פרש"י,** אם הפקיר רשותו, דכיון דרמיא עלי' למלווי, א"כ הוי הפקרו כנותן תקלה ברה"ר. וכ' בחי' ר' שמואל (ו', ג') דמדברי רש"י כאן משמע כמש"כ הדברי משפט, דהפקר רשותו נחשב ככריית בור. אולם כ' דלכאור' זהו רש"י לשיטתו, דס"ל (כח:) דהפקיר רשותו ובורו חייב, דמעשה הפקר הו"ל כמעשה כריי', אבל שי' הרמב"ם (נזק"מ י"ג, ב') ותוס' (כח:) מבואר דהפקיר רשותו ובורו פטור, וא"כ אין לומר דההפקר הוא כמעשה כריי'. ובתוס' שם מבואר דמיירי כאן דוקא בהפקיר רשותו ולא בורו, דאז הו"ל הבור ברשותו, וכיון דשלו הוא חייב להסיר התקלה.

(ח) **כיון דאית לי' להאיך למלווי ולא קא מליי,** כמאן דכריי' דמי - פי' הראב"ד, "דהא בעל השור שלים לי' לבעל החצר נזקי החפירה, וכמאן דמליי' דמי, ובעל חצר דשבקי' ולא מליי' הו"ל כאילו חפרי' איהו ומחייב". וע' במנחת חינוך (נ"ג, ז', ד"ה ומלשון) שהביא מש"כ הראב"ד בהמשך הסוגיא (ע' לקמן), דרק היכא דכבר שילם בעל הבור לבעל החצר אמרי' דהו"ל כמאן דמליי' דמי ועל בעל החצר למלאותו, אבל כל זמן שלא שילמו, הרי עדיין הבור נחשב לאחריות של מי שחפרו. והוסיף המנ"ח דהראב"ד אזיל לשיטתו, דהא ס"ל (טוען ה', ב') דמי שחפר בורות בחצר של חבירו, יכול בעל החצר לתובעו למלאות החפירות. וא"כ, אם כבר שילם, ונתרצה בעל החצר לקבל תשלומיו, א"כ על בעל החצר למלאות החפירות, דעכשיו הם באחריות שלו. אבל כל זמן שלא

(א) **שלא ברשות הו"ל שן ברה"ר, ושן ברה"ר פטורה - יש לע',** לשי' הר"ף דס"ל דהפטור דשן ברה"ר הוא משום דאורחא הוא לבהמה להיות שם, א"כ למה יהי' פטור בכה"ג, הרי המזיק אין לו רשות להיות ברשות זה של אחרים. וכ' בקובץ ביאורים (יא) דאף דכ' הר"ף דטעם הפטור משום אורחא, מ"מ כיון שכבר קבעה תורה החילוק בין רה"י לרה"ר, מעתה יתד היא שלא תמוט, שכל מה שיש עלי' שם רה"ר פטור, אף במקום שלא שייך טעמא דאורחא, וגם להפוך, כל מה שנקרא רה"י, אף דאורחא לילך שם, נקרא רה"י וחייב.

(ב) **חייבה רבא לשלומי דמי ברחא - כ' הר"י מלונל** דבעל הבית פטור מלשלם בשביל העיסה, אף דנכנסה ברשות, לפי שבעלת העיסה עומדת שם, ולכן אין אחריות על בעל הבית לשמור עיסתה.

(ג) **כיון דבעיא היא צניעותא, מרוותא דחצר מסלקי נפשיהו, הלכך עלה דידה רמיא נטירותא - הק' הקבא דקשייתא (קו' כ"ד),** לשי' הראשונים דס"ל דשומר צריך משיכה דוקא, ולא סגי לי' בקבלת שמירה בעלמא להתחייב בשמירה, א"כ איך האשה תתחייב כאן בשמירה, הא לא משכה.

(ד) **הלכך עלה דידה רמיא נטירותא - כ' השטמ"ק** בשם הרא"ה דדיו מידי דצניעותא כמו בעל חצר סתמא, וא"כ אם היא מקבל על עצמה שמירה כיון דבעי צניעותא, נראה שהוא משום דס"ל כרבנן דסתם בעל חצר מקבל עליו שמירה, וע"ע **בעל המאור** (כ: בדפיו) דהוכיח דרבא ס"ל כרבנן ממימרא זו.

(ה) **הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, וחפר בה בורות וכו', בעל השור חייב בנזקי חצר - כ' התורת חיים** דאע"ג דלכאור' פשוט, אתי לאשמעינן דאע"ג דלא שכיחא שיחפור שור בורות וכו', וכאנוס דמי, אפ"ה חייב כיון שהכניסו שלא ברשות. וכ' הפני יהושע דמה שחייב הוא משום דתחלתו בפשיעה הוא,

חשובים אצל בעה"ב כלל, וסתמן כפירושן דודאי הבעלים מפקירין אותן מפני העדר חשיבותן, ואין ראוי לציור דהדברים בעצמן חשובין, רק שאדם זה מזניחן משמירה מחמת איזה טעם.

(ב) **הזיקו בעה"ב פטור- כ' הנמוקי יוסף (כא.** בדפיו) בטעם הדבר, דאע"ג דאדם מועד לעולם, מ"מ זה נחשב כאונס גמור, ולכן פטור. ולשי' הראשונים דס"ל דאף באונס גמור חייב, כ' הנ"י דשאני הכא, דאיך פושע הוא, ולכן בעל החצר פטור.

(ג) **נהי דאית לך רשותא לאפוקי, לאזוקי לית לך רשותא- כ' המאירי,** "זה שאמר שאין לו רשות להכותו, דוקא עד שיתרהו לצאת, אבל אם התרהו לצאת ולא רצה לצאת, רשאי להכותו ולרדותו". וע' **במשנה למלך (עבדים ג', ה')** שהביא מח' הראשונים איך לפרש הסוגיא כאן. **דהרמב"ם פ"י ד"לא הוה ידע ביי"י,** היינו שהזיקו בשוגג, וידע ב"י היינו שהזיקו במזיד. וכ' **המל"מ דלפ"ז מבואר** דהיכא שהזיקו במזיד, אפי' אם לא הי' יכול להוציאו באופן אחר, מ"מ כיון דלית לי' פסידא, חייב הוא בחבלתו. אבל שי' **הרא"ש** הוא דידע ב"י היינו שראהו שנכנס מעיקרא, וחייב אפי' אם לא הזיקו במתכוין, וא"כ אין ראוי מסוגיין דאפי' דלא הי' יכול להוציאו באו"א דאם הכוהו דחייב, די"ל דסוגיין מיירי שהי' יכול להוציאו באו"א, ומ"מ היכא שהזיקו חייב, והחיי' הוא דאפי' אם הזיקו שלא במתכוין, חייב כיון שראהו מעיקרא (אבל להרמב"ם אין שום ח"י לומר דאם יכול להוציאו באו"א ומזיקו במזיד דחייב). וא"כ, לדבריו י"ל דהיכא דאינו יכול להוציאו באו"א, אז שפיר פטור אפי' אם הזיקו במתכוין.

(ד) **שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות...** הוזקו זה בזה פטורין- חקר בחי' ר' שמואל (ו', ז'), מהו הביאור בהא דפטורין בכה"ג, האם הוא משום חסרון במעשה אדם המזיק, או דלמא דאינו אלא פטור מחיוב השמירה, דכיון שהוא ברשות, אינו חייב לשמור את עצמו אלא שלא יזיק בידים, אבל אינו חייב לשמור עצמו שלא יוזקו בו, וכ' דיותר

שילם המזיק בשבילם, א"כ עדיין יכול הניזק לתובעו למלא הבורות, וא"כ שוב הוי מליאת הבורות אחריות שלו, והוא אחראי על ההיזק [ויש לע' בזה, הא כלפי בעל השור הרי הוא איש בור ולא שור בור, ואולי כיון דחייב לשלם בשביל היזק החצר, א"כ ע"ז נעשה אחראי למילוי הבורות, וא"כ שפיר הוי חשיב בור שלו כל זמן שלא שילם בשבילם, וצ"ע]. וכל זה לשי' הראב"ד, אבל לשי' הסוברים דאינו יכול להכריח המזיק למלאות הבור, א"כ אין נפק"מ אם כבר שילם בשבילם או לא, ולעולם הם באחריות בעל החצר.

(ט) **או בעל הבית הוזק בו, חייב- כ' התוס' רי"ד** דאף חייב על כליו, ולא אמרי' דבור הוא ופטור על כלים, דלא אמרי' דהוי כבור א"כ נפל לארץ, אבל היכא דעומד על רגליו, אע"פ דהזיק באופן תקלה, מ"מ הו"ל מזיק בגופו וחייב אף על נזקי כלים.

(י) **שהרכיץ גללים, ונטנפו כליו של בעה"ב,** דהויא גללים בור, וכו'- הק' הראב"ד, למה בעל השור חייב בהזיקות שנעשה ע"י גללים, לימא על בעל החצר לנקות חצרו, וממילא הו"ל בור שלו. ותי' דמה דאמרי' דעל בעל הבור לסלק הנזק מחצרו, זהו רק בתר דשלים לי' בעל השור נזקי חצר, ואיהו בתר הכי הפקיר רשותו, אז אמרי' דכמאן דכריי' דמי. אבל הכא לא משלם לי' נזקי חצרו, שהרי אין כאן נזק, הלכך הו"ל בורו. ובקובץ **ביאורים (לד)** תמה על קו' הראב"ד, דבשלמא בבור בחצר, הרי ממונו של בעל החצר הוא המזיק. אבל כאן, הגללים הם של בעל השור, וא"כ ודאי הו"ל בור של בעל השור. ואין לומר דקונה אותם בעל החצר, דמה דאמרי' דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, זהו רק היכא דאנו יודעים שאם הי' יודע הי' רוצה לזכות בו. אבל גללים, שדרך בנ"א להפקירן, א"כ כש"כ שאינם רוצים לזכות בהם.

(יא) **סתם גללים אפקורי מפקיר להו- ע' בקהלות יעקב בר"ה (י"ב, ב')** שהביא מה שנח' הרמב"ם והטור בענין אבידה מדעת, האם נעשה הפקר ממילא או לא. וכ' דלכאו' הו"ל ראוי מסוגיין, דאף דלא שמענו דהבעה"ב מפקיר הגללים בפירוש, מ"מ אמרי' דאפקורי מפקיר להו. אולם כ' דאינו ראוי מכאן, דהא שאני הכא דהא דברים אלו אינם

שהוא פטור מן הדין, ראוי ליקנס עליו כשאר הגרמות [ומשמע דס"ל דגרמא הוא ולא גרמי, רצ"ע בזה].

(טז) א"ה בר קטלא הוא- פי' בתוס' ר' פרץ, דמתני' משמע דפטור ממיתה, מדקתני משלם כופר ולא קתני דחייב מיתה.

(יז) דחזא ירוקא ונפל- פרש"י, אינו חייב מיתה משום שלא הי' מכוין להזיק, ושן הוא, אלא כיון דמשונה הוא, צריך ג' פעמים כדי שיהי' חשיב אורחה ושן, ולכן אינו חייב כופר אלא בפעם ד'. אולם ע' ביס של שלמה (י"ב) שכ' דלדעת רש"י נראה דחייב אפי' ברה"ר, וכ' המהר"ם שי"ף דנראה דס"ל להיש"ש דלרש"י הוי חייב משום קרן ולא משום שן, ע"ש מה שהק' עליו, וכ' דס"ל לרש"י דכיון שלא הי' בכוונה, אין שייך לבוא לידי מועדות להיות חייב ברה"ר.

(יח) לא א"ל שמרו אקנויי אקני לי' מקום בחצר- ע' במחנה אפרים (שכירות א') שהביא מח' הראשונים באם יכול לקנות בחזקה ע"י השתמשות בהמקום. וכ' דלכאו' יש להביא רא'י לשי' הרמב"ם דס"ל דהשתמשות מהני לחזקה מסוגיין, דאיך קונה מקום בחצירו, אלא נראה דבהכנסת הפרה לחצירו גרידא קנוי לו ההשתמשות.

מסתבר לומר דחסרון במעשה מזיק. אולם הביא מש"כ המגיד משנה (חובל א', ט"ז) דממה שאמרו הוזקו זב"ז פטורין מבואר דאונס גמור פטור באדם המזיק, כשי' תוס' דלא כהרמב"ן. ודייק ר' שמואל מדבריו דס"ל דהפטור הוא משום פטור שמירה, ולכן שפיר שייך להוכיח מזה דאונס גמור פטור, דאם אונס גמור חייב, א"כ מה מהני דפטור משמירה, הא אין חיובו של אדם המזיק תלוי בחיוב שמירה כלל, דהא חזינן דאפי' אם שמר עצמו בתכלית השמירה דמ"מ חייב, אבל אם אדם המזיק פטור באונס גמור, א"כ שפיר י"ל דכיון דאין צריך לשמור כלל, ממילא שפיר פטור, משום דהוי כאונס גמור, דשמר עצמו מה שהי' צריך לשמור, ומ"מ הזיק. וע"ע באמרי משה (כ"ט, ד', בהגה"ה) שכ' דכל היכא דאדם מזיק באופן תקלה, לאו אדם המזיק הוא אלא בור (לכאו') דלא כדברי התוס' רי"ד שהבאנו לעיל, דאין דין בור אא"כ נופל לארץ), ובבור לא אמרי' דחייב אא"כ לא הי' לו רשות לעשות הבור, אבל היכא שיש לו רשות, אי"ז נקרא שעושה בור, ופטור (ואי"ז דומה לפותקין ביבותיהן שחייב אף שחפרו ברשות, משום דזה הי' התקנה מתחלה, שיהי' חייב אם פותק ביבותיו והזיק.

(טו) אבל הבאיש מריחו פטור, מ"ט, גרמא בעלמא הוא- כ' הנמוקי יוסף (כא. בדפיו) דהא דלא הביא הרי"ף דין זה, היינו משום דדין זה הוא רבא לשיטתו, דס"ל דלא דאין דינא דגרמי, אבל להלכה קיי"ל דדאין דינא דגרמי, ולכן בכה"ג שפיר מחייב. אולם הביא מהרא"ה דזה אינו, דכל הדין דדאין דינא דגרמי הוא רק באדם, אבל בבהמה דברי הכל פטור, שלא חייבה התורה על הכשר נזקי בהמה, דכתיב איש בור ולא שור בור. והק' הקהללות יעקב (ל"ה, ב'), הא לכאו' קרא דאיש בור ולא שור בור הוא דאין השור יכול לעשות מזיק, אבל שפיר יכול השור לעשות היזק. וכ' הקה"י דמבואר מזה דס"ל דכל גרמי אינו כעושה היזק אלא כעושה מזיק, ע"ש מש"כ בזה. וע"ע בשלטי גבורים (כא. אות ב) שכ' שאין לחלק בין הוא ובין שורו בכה"ג, שהרי הוא גרם ההיזק במה שהביא השור לחצר חבירו שלא ברשות, אלא אע"פ